

CURRENT ASPECTS IN FINANCIAL ACCOUNTING TRAINING AS A FACTOR AFFECTING LEADERSHIP SKILLS DEVELOPMENT

Galina Chipriyanova

D. A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, Bulgaria

Abstract: The changes that occurred after 1989 in Bulgaria and respectively with the transition from a plan-oriented and centralized to a market economy, we started talking about business. For the last 30 years, business in Bulgaria has been changing and evolving to its present state when the formula for successful business includes: competitive advantages on the basis of reliable resources, sustainable development at the company level, modern technologies for optimization of business processes, highly qualified staff and quality marketing in combination with leadership and professionalism. The subject of this study are the factors for the development of leadership skills, especially knowledge and competence in financial accounting.

Keywords: accounting, financial accounting, accounting budgeting, accounting analysis, leader.

АКТУАЛНИ МОМЕНТИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО ФИНАНСОВО СЧЕТОВОДСТВО КАТО ФАКТОР ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА ЛИДЕРСКИ УМЕНИЯ

Галина Чиприянова

Стопанска академия „Д. А. Ценов“, Свищов, България

Резюме: С промените, настъпили след 1989 г. в България и респ. с преминаването от планово-ориентирано и централизирано към пазарно стопанство, у нас постепенно се заговори за бизнес. За изминалите почти 30 години от тогава бизнесът в България се изменяше и развиваше, за да достигне до настоящето си състояние, когато формулата за успешен бизнес включва: конкурентни предимства на база сигурни и надеждни ресурси, устойчиво развитие на фирмено ниво, съвременни технологии за оптимизиране на стопанските процеси, висококвалифицирани кадри и качествен маркетинг в комбинация с лидерство и професионализъм. Предмет на настоящето изследване са факторите за изграждането и развитието на лидерските умения, и по-специално знанията и компетентностите по финансово счетоводство.

Ключови думи: счетоводство, финансово счетоводство, счетоводно бюджетиране, счетоводен анализ, лидер.

Въведение

След повече от тридесет години на промени в собствеността, икономиката, механизмите на пазара, ценообразуването, конкурентните предимства, финансирането паралелно с автоматизацията, компютризацията, дигитализацията и глобализацията, съвсем не е пресилено да се твърди, че в бъдеще ще има бизнеси и професии, за които днес дори не предполагахме. Но със сигурност трябва да сме подготвени за бързо променящия се свят и като бизнес ръководители (мениджъри), и като лидери. Това изисква да бъдем адекватни на динамичната бизнес среда като икономисти и да осъзнаваме важността на отчетността и необходимостта от счетоводна компетентност.

Изложение

Притежаването на мениджърски нюх и интуиция, респ. проницателността и решителността на лидера са необходими, но съвсем не са достатъчни условия за успех през XXI век. Практиката го доказва ежедневно с множество казуси и ситуации. Такъв е примера с бизнес ръководител – лидер на предприятие за производство на зърнени продукти и брашно, воден от собствения си усет предприема действия по закупуване на тройно по-големи от необходимите за една година производствени нужди житни култури, макар че така ще блокира много голям размер парични средства при една вероятна спекулативно определена висока изкупна цена. Мотивите – цената ще продължава да расте и предприятието ще реализира готова продукция с ниска себестойност, както и суровина на висока цена. Пазарната конюнктура обаче се променя месеци по-късно и цената на житните култури драстично спада. Себестойността на готовата продукция е значително по-висока от тази на конкурентите в бранша, което рефлектира и в ценово отношение. Продажбите започват да спадат. Скъпата цена на житните култури ги прави непроданаеми. За да оцелее предприятието в тази ситуация, мениджърската интуиция би провокирала поведение на снижаване на цените на готовата продукция и суровините. Но счетоводните справки красноречиво сочат, че ако продава под себестойността, предприятието ще реализира единствено загуби.

Може би нямаше да се стигне до такъв развой, ако лидерът беше изискал информация от счетоводството за динамиката в изкупните цени на житни култури в предприятието за последните 10 години, за себестойността на готовата продукция през същия този период, за размера на разходите за ежемесечно съхраняване и обгазяване на житните култури, както и изготвените от счетоводството проектобюджети за производството, за разхода на материали, за общите производствени непреки разходи, за общите разходи за пласмент и продажби и други.

Примерът е показателен и цели да аргументира становището, че лидерската прозорливост не е достатъчна, а трябва да се съчетава с регулярното изискване, „четене“ и използване на счетоводната информация. Единствено счетоводството като основна информационна система в стопанския субект осигурява реална картина за имущественото и финансовото състояние на предприятието и за ефективността на стопанската дейност, респ. следва да бъде логически обвързано със счетоводното бюджетиране и счетоводния анализ.

За **счетоводство (счетоводна информационна система)** в стопанския субект, респ. организация на счетоводството се говори на ниво предприятие. За да се организира, функционира и развива една счетоводна система са нужни редица условия. Най-важното и определящо от тях, е съществуването на предприятие (Закон за счетоводството. В сила от 01.01.2016 г. Обн. ДВ. бр. 95 от 8.12.2015 г.) и наличие на дейност. Предприятията организират информационната система „счетоводство“ като се основават на изискванията на Закона за счетоводството (Закон за счетоводството. В сила от 01.01.2016 г. Обн. ДВ. бр. 95 от 8.12.2015 г.). По този начин тя функционира всеобхватно и достоверно, изпълнявайки информативна и контролираща роля в отчетния технологичен процес. Дейността по счетоводното отчитане на сделките и другите събития в стопанския субект е съобразена и с

разпоредбите на: Търговския закон, Закона за корпоративното подоходно облагане, Закона за данъците върху доходите на физическите лица, Закона за данък върху добавената стойност, Кодекс на труда, Кодекс за социално осигуряване, Закон за местните данъци и такси и други.

Счетоводната система в предприятието е обособена информационна система и една от най-важните подсистеми на управляващата система. Тя е съвкупност от системни елементи като: а) обособени процедури в процеса счетоводно отчитане; б) тяхната логическа последователност; в) набор от методи и технически средства за изпълнението им (Димитров, 1988). Основните принципни характеристики на счетоводната информационна система на стопанския субект, които не са необвързани помежду си, а ефективното им действие зависи в значителна степен от умението да се отчитат взаимовръзките и взаимозависимостите им са (Душанов & Димитров, 2011): *обективност, свързаност, динамичност, цялостност, единство на причина и следствие, съподчиненост, обратна връзка.*

Счетоводното бюджетиране като процес на определяне на количествено и стойностно изражение на продажбите, производството, запасите от готова продукция, доставката на суровини и материали, разходите за материали, разходите за външни услуги, разходите за амортизация, разходите за работни заплати и осигуровки, разходите за провизии, непреките общопроизводствени разходи и други, не е формалност, а необходимост. Лидерът непрекъснато изпитва потребност от определяне на бюджетни показатели и от съпоставяне на фактическите показатели с бюджетните¹. В отговор на това твърде отговорна е задачата по изготвянето на оперативните бюджети (Йонкова, 2002) и финансовите бюджети, предназначени да интерпретират очакваните финансови резултати от оперативната дейност на предприятието (Йонкова, 2002).

Счетоводният анализ осигурява на лидера фундамента за преценяване стопанската изгода и икономическата целесъобразност на поставените цели, съдейства за определяне на базисни показатели и за установяване на отклоненията от базисните показатели и бюджетните разходи, помага за количествено измерване на факторните влияния по сила и посока на въздействие и други (Михайлов & Гергова, 2003). От една страна, това се постига с помощта на немалко показатели (всички изчисления се основават изцяло на счетоводна информация) като обем и динамика на производството, производителност на труда, осигуреност с материални ресурси, използване на дълготрайните материални активи по време и мощност, динамика и структура на общата сума на приходите, нетни постъпления от продажби, темп на изменение на паричните постъпления, динамика и структура на разходите и т.н. А от друга страна, посредством счетоводния анализ на база на информацията от годишния финансов отчет се оценява настоящето и бъдещото състояние на предприятието спрямо минал период, и в съответствие с други конкурентни предприятия. Следователно счетоводният анализ е важен инструмент за оценка на управленческия стил и лидерските стратегии, ефективността на лидерските решения и резултати.

„Счетоводството е езика на бизнеса“ (Meigs & Meigs, 1990), а обучението по счетоводство, като неизменна съставна част от подготовката по икономика на бизнес ръководителя – лидер, е с първостепенно значение. За да осигури солидна база за овладяване логиката на бизнеса, обхвата на учебния материал по счетоводство за лидери следва да бъде структурирано съответно:

Част първа, терминологичен речник. Целта е предварително, още в самото начало, да се визуализират (изведат) и усвоят определения, обяснения, тълкувания на базови и специфични понятия и термини, използвани при обучението по счетоводство и в реална бизнес среда. По този начин обучаемият ще навлезе в областта на счетоводството, като постепенно и конструктивно ще овладява материята и ще борави свободно с понятията и термините. За по-

¹ Успоредно с това бизнес ръководителят – лидер изпитва необходимост от план за дейността на предприятието и бизнеса за предстоящия и бъдещите отчетни периоди и от възможност за обвързване на фирменото планиране с процеса на определяне степента на изпълнение на дейността.

добрата организация, респ. по-висока ефективност на процеса по подготовка, е удачно с всяко от понятията и термините да се правят препратки към съответните теми в следващите части при същинското изложение на проблематиката. Освен това, знанията по чужд език непрекъснато се налагат в хода на работния процес в офиса, при работа с програмни продукти, при общуване с чуждестранни контрагенти и бизнес партньори. В тази връзка единствено положителен ефект би имало включването на кратка информация относно счетоводните понятия и терминология на английски език.

Част втора, ролята на счетоводството за бизнеса. Аргументирано се разкрива съществената роля на счетоводството като базов компонент на финансовото управление на предприятието. Значението на стопанската отчетност като надежден инструмент в ръцете на бизнес ръководителя – лидер и управлението, следва да бъде представена с подходящи примери и реални ситуации от практиката. Цели се запознаване на лидерите със същността и предназначението на счетоводството и неговото място в практиката. Придобиват се знания за имуществото на предприятието, което подлежи на непрекъснато наблюдение и контрол и за счетоводството като система за информация. Обръща се особено внимание на обект на счетоводството, елементите на методологията на счетоводството, класификацията на счетоводните сметки, текущото счетоводно отчитане, техниката, формите и организацията на счетоводството, организацията на счетоводството при машинна форма на счетоводно отчитане.

Част трета, финансово счетоводство. Финансовото счетоводство е основната отчетно-информационна система в предприятието, предназначена да регистрира и извършва текуща обработка на отчетните данни за извършени стопански и финансови операции, и периодично да представя информация за имущественото и финансовото състояние на предприятието. Тази проблематика е с изключително голяма значимост за практиката и може да бъде определена като сърцевината на обучението по счетоводство за лидери. Удачна е следната последователност на изложението:

– счетоводното отчитане на собствения капитал на предприятието (след овладяване на проблематиката лидерът ще притежава ключови знания относно собствения капитал, финансовата концепция за капитала, концепцията за поддържане на материалния капитал, основния капитал, резервите, финансовите резултати, неразпределената печалба и непокритата загуба от минали години);

– счетоводното отчитане на дълготрайните/нетекущите активи (след овладяване на тематиката лидерът ще притежава ключови знания относно дълготрайните материални активи, оценката на дълготрайните материални активи, придобиването и изваждането от употреба на дълготрайни материални активи, последващите оценки на дълготрайни материални активи, последващите разходи, дълготрайните нематериални активи, оценката на дълготрайни нематериални активи, придобиването и изваждането от употреба на дълготрайни нематериални активи, последващите разходи на дълготрайни нематериални активи, дълготрайните биологични активи, оценката на дълготрайни биологични активи, придобиването и изваждането от употреба на дълготрайни биологични активи, преоценката на дълготрайни биологични активи);

– счетоводното отчитане на амортизацията (след овладяване на темата лидерът ще притежава ключови знания относно амортизацията, амортизируемите активи, срока на годност, амортизируемата стойност, амортизационната норма, амортизационната квота, отчетната стойност, остатъчната стойност, начислената амортизация, балансовата стойност, методите на амортизация, счетоводния амортизационен план, данъчния амортизационен план, амортизационната политика);

– счетоводното отчитане на материалните запаси (след овладяването на проблематиката лидерът ще притежава ключови познания относно материалните запаси, стоково-материални запаси, метода на конкретно определена стойност, първа входяща – първа изходяща стойност (FIFO), средно претеглена стойност, последна входяща – първа изходяща

стойност (LIFO), краткотрайни (текущи) биологични активи, преценка на краткотрайни биологични активи);

– счетоводното отчитане на финансовите ресурси (след овладяването на тематиката лидерът ще притежава ключови знания относно дългосрочните финансови ресурси, инвестициите в дъщерни предприятия, инвестициите в асоциирани предприятия, инвестициите в съвместни предприятия, инвестиционните имоти, паричните средства, краткосрочните финансови активи, финансовите активи, държани за търгуване, изкупените собствени акции, финансовите активи, заложен като обезпечение, изкупените собствени облигации, държавните ценни книжа, благородните метали и скъпоценни камъни, другите краткосрочни финансови активи);

– счетоводното отчитане на труда и работната заплата (след овладяването на темата лидерът ще притежава ключови познания относно основната работна заплата, допълнителните трудови възнаграждения, брутно трудово възнаграждение, обезщетенията, дължими по Кодекса на труда, трудовото възнаграждение за изплащане, доходите на персонала, краткосрочните доходи, доходите при напускане, доходите под формата на акции или дялове от собствения капитал, другите дългосрочни доходи, доходите след напускане, компенсиремите годишни отпуски, разходите за заплата, разходите за осигуровки);

– счетоводното отчитане на разчетите (след овладяването на проблематиката лидерът ще притежава ключови знания относно разчетите, доставчиците, клиентите, персонала, подотчетните лица, съдружниците, вземанията по липси, начети и съдебни спорове, разчетите с бюджета и с ведомства, разчетите с осигурители, разни дебитори и кредитори);

– счетоводното отчитане на разходите за дейностите (след овладяването на тематиката лидерът ще притежава ключови знания относно разходите по икономически елементи, разходите за дейността, финансовите разходи, загуби (разходи) от обезценка, разходите за бъдещи периоди);

– счетоводното отчитане на приходите и резултатите от дейностите в предприятието (след овладяването на темата лидерът ще притежава ключови знания относно приходи от продажби, финансови приходи, приходи от възстановени загуби от обезценка, приходи за бъдещи периоди и финансираня);

– счетоводно отчитане на резултатите в предприятието (след овладяването на проблематиката лидерът ще притежава ключови познания относно финансовия резултат от текущата година, данъчното облагане на финансовия резултат, разпределението на балансовата печалба от отчетната година);

– годишно счетоводно приключване и годишен финансов отчет (след овладяването на тематиката лидерът ще притежава ключови познания относно годишното счетоводно приключване, отчета за приходите и разходите, счетоводния баланс, отчета за паричните потоци, отчета за собствения капитал, приложението, отчета за финансовото състояние към края на периода, отчета за печалбата или загубата и другия всеобхватен доход за периода, отчета за промените в собствения капитал за периода, отчета за паричните потоци за периода, пояснителните приложения, представляващи обобщение на по-важните счетоводни политики и друга пояснителна информация).

Част четвърта, счетоводно бюджетирание. През последните години в практиката на предприятията все по-осезаемо се усеща потребността от регулярност и рутинност при определяне на количествено и стойностно изражение на продажбите, производството, разходите, инвестициите в дълготрайни материални и нематериални активи, текущите активи и пасиви, паричните постъпления и плащания и други. Счетоводното бюджетирание в стопанския субект е условието, без което не могат да бъдат съставяни прогнози – предпоставка за по-успешно му адаптиране към динамичната икономическа обстановка. Днес, счетоводното бюджетирание е наложителна координирана съвкупност от действия по изготвянето на прогнозни данни за оперативната и финансовата дейност за бъдещия отчетен период.

Обучаемите се запознават с бюджетирането в предприятието като елемент на съвременната система за информационно осигуряване на управлението му. За целта последователно се представят теоретичните аспекти на счетоводното бюджетиране и практикоприложните решения на счетоводното бюджетиране в предприятието, респ. изработването на оперативни и финансови бюджети.

Част пета, счетоводен анализ. От една страна, счетоводният анализ на финансовите отчети е изследван през призмата на информацията, която предприятията създават под формата на финансови отчети. Обучаемите се запознават с методологията на използване на показателите на счетоводния анализ. Обобщената счетоводна информация цели да предостави необходимото информационно осигуряване, най-вече за собствениците/акционерите, финансовите предприятия, контрагентите. Конкретизирането на тази информация се извършва чрез показателите на счетоводния анализ, в т.ч.: показатели за оценка на предприятието от (за) външната среда и показатели за оценка на предприятието за целите на управлението. От друга страна, счетоводният анализ на нефинансовите предприятия дава основни познания за анализа на база информацията от текущото счетоводно отчитане на предприятието. Акцентира се върху приложението на счетоводния анализ за целите на управление на собствеността, при разработването на оперативни и стратегически управленски решения, за удовлетворяване информационните потребности на собствениците, бизнес ръководителите – лидери и други.

Част шеста, социално и екологично счетоводство. За повишаване ефективността на бизнеса в България, прозорливият лидер не подценява „интеграцията на нашата страна в Европейския съюз, която поставя редица норми и изисквания за социална и екологична ангажираност“ (Маджаров, 2006). Внедряването на стандартите на ISO, както и на системите за управление на околната среда (като EMS, EMAS) в предприятията рефлектира върху организацията на счетоводството. Една пълна интеграция трябва да бъде сериозно съгласувана с финансово-счетоводните практики и оценка на жизнения цикъл за достигане пълното отчитане на разходите (Raymond, 1998).

Част седма, счетоводството в условия на дигитализация, автоматизация и глобализация. Внедряването на системата ERP като съвременна възможност за автоматизирано обработване на счетоводната информация в предприятията е с важно значение за бъдещето им, тъй като им осигурява гъвкавост и конкурентноспособност към икономическата среда, в която функционират. Системата обхваща и автоматизира всички работни процеси на предприятието, стандартизира и ускорява извършваните дейности, акумулира и обработва информацията, осигурява бързина в отчетността, опции за планиране и прогнозиране, анализиране и бюджетиране, включително и интеграция с мобилни устройства, използващи операционна система Windows Mobile или Android². Бизнес ръководителят – лидер се снабдява в реално време с обективна, достоверна, надеждна и уместна информация без ограничения откъм местоположение и територия, необходима за изработване на стратегически решения и формиране на конкурентно поведение.

Част осма, практикум (практическа част). Целта е посредством реални ситуации, примери и казуси да се провокира стопанско мислене у бизнес ръководителите – лидери и да се придобият способности, компетенции и компетентности за решаване на икономически, по-специално счетоводни казуси от практиката. Може да се твърди, че курсът по счетоводство следва да завършва с придобиване на знания относно нормативната уредба и умения по изготвянето на годишния финансов отчет (ГФО) у нас. Главната цел е придобиването на практически умения по изготвянето на отчета за приходите и разходите, счетоводния баланс, отчета за паричните потоци, отчета за собствения капитал и приложението. Изчисляването на коефициентите за ликвидност, платежоспособност, рентабилност и ефективно използване на

² Това предоставя опцията на бизнес ръководители – лидери и служители да могат да работят със системата извън предприятието, града, държавата. По примера на MACS® - интегрирана бизнес информационна система (интегриран софтуер за фирмено управление от клас ERP). Виж повече на: (МикроАкаунт).

ресурсите учи практически как да се характеризират отделни икономически показатели на предприятието въз основа на анализа на съставните части на ГФО.

За да удовлетворява изискванията на бизнеса, обучението по счетоводство за лидери би било удачно да се основава на взаимосвързани компоненти, като практическо ориентирано учебно съдържание, учебни ресурси, работа с документи, учебни материали и казуси.

В процеса на изследването стремежът е бил да се прилага възможно най-подходящият инструментариум за разработване на поставените проблеми. Използвани са системно-диференциращи и системно-интегриращи, дескриптивни, компаративни, индуктивни и дедуктивни евристични **методи**.

Основните **резултати** от настоящето изследване са:

1) оцеляването и успешното развитие на бизнеса, респ. на всяко предприятие са изключително зависими от знанията, компетенциите, качествата, способностите и уменията на бизнес ръководителя – лидер;

2) обучението по счетоводство е ключово за успешния лидер, тъй като подпомага за изграждането на финансово-икономическата база за професионално му развитие;

3) управленската политика и решенията на бизнес ръководителя – лидер не трябва да се базират единствено на интуиция и усет, а задължително да почиват на икономически и счетоводни знания, уместни, съществени, надеждни и сравними актуални счетоводни данни за състоянието и промените, настъпили в имуществото на стопанските субекти;

4) генерирането и използването на достоверна счетоводна информация е предпоставка за ефективно ръководене на дейността, респ. по този начин няма да се управлява хаотично, а резултатно и успешно ще се реализират целите на устойчиво развитие на фирмено ниво.

В **заключение**, отсъствието на строга отчетност в предприятието, и респ. липсата на финансово-икономически знания и счетоводна подготовка (съответно умения, компетенции, компетентности) у лидера, са предпоставка за неуспех и провал на бизнеса. В дългосрочен план би могло да се стигне до обявяване на предприятието в несъстоятелност (банкрут или фалит) и ликвидация, дори и да го управлява най-талантливия и със силно развита интуиция и нюх лидер. Проучванията в практиката затвърждават необходимостта от подготовка и обучение на бизнес ръководителите – лидери. В пълния си и завършен вид съдържанието (програмата) на счетоводството за лидери цели да разгърне техния управленски потенциал, да подобри процесите на акумулиране и синтезиране на информация, изработване на стратегии и вземане на решения и да стимулира към продуктивно и резултатно поведение.

Bibliography

1. Meigs, R. F., & Meigs, W. B. (1990). *Accounting: The Basis for Business Decisions. Eight Edition, p.4*. NY: Mc-Graw-Hill.
2. Raymond, M. (1998). *ISO Guidance Manual, p. 90*.
3. Гатева, Н. (1999). Финансовият анализ - основен инструмент за оценка на ефективността на управленските решения. *ГАТЕВА, Н. (1999, с. 10). Икономически живот, бр. 33, с. 10*.
4. Димитров, М. (1988). *Управленски мотиви в счетоводството, с. 10 и следващи*. Варна: Г. Бакалов.
5. Душанов, И., & Димитров, М. (2011). *Курс по счетоводство на предприятието. Седмо основно преработено и допълнено издание, с. 36-38*. София: Ромина.
6. Закон за счетоводството. В сила от 01.01.2016 г. Обн. ДВ. бр. 95 от 8.12.2015 г., и. и. (н.д.).
7. Закон за счетоводството. В сила от 01.01.2016 г. Обн. ДВ. бр. 95 от 8.12.2015 г., и. и. (н.д.).
8. Йонкова, Б. (2002). Счетоводно бюджетиране на оперативната дейност. *Делова седмица, бр. 42-46, с. 11*.

9. Маджаров, С. (2006). *Проблематиката за корпоративна социална отговорност: възможност за повишаване ефективността на производствения мениджмънт*, с. 87.
10. *МикроАкаунт*. (н.д.). Изтеглено на 8 September 2019 г. от MACS®: <https://m-a.bg/>
11. Михайлов, М., & Гергова, М. (2003). *Икономически анализ*, с. 36. Свищов: АИ "Ценов".